

ವಿಷಯಸೂಚಿ

ಅ. ೨ - ಬ್ರಾ. ೨ - ೨

ಅಜ್ಞಾನಕರ್ಮ ಸಮುಚ್ಚಯ ನಿರಾಕರಣೆ

ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ, ಸ್ವರೂಪ, ಫಲ-ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಸಮುಚ್ಚಯವು ಬರಲಾರದ - ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಸ (ಅಹಮ ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಯೂ ಕಾರಣ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಕಾರಣ, ಕರ್ಮಸ್ವರೂಪವು ಪ್ರಕಾಶಕವಲ್ಲ, ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪವು ಪ್ರಕಾಶಕ, ಕರ್ಮದ ಫಲ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮ, ಜ್ಞಾನದ ಫಲ ಜನ್ಮನಿವೃತ್ತಿ, ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿರೋಧವಿರುವುದು, ಅದರಿಂದ ಜ್ಞಾನ ಸಮುಚ್ಚಿತವಾದ ಕರ್ಮದಿಂದಲೂ ಕೇವಲ ಕರ್ಮದಿಂದಲೂ ಮೋಕ್ಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ,

ಸಂಸಾರದ ಅವಧಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ

ಉದಾ:- ಅಶ್ವಮೇಧ ಮೊದಲಾದ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವು ದೊಡ್ಡ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಅದರ ಫಲ ಸಂಸಾರವೇ, ಆ ಸಂಸಾರವು ಎಲ್ಲಿಯ ಪರ್ಯಂತರವೆಂಬುದಾಗಿ ಅವಧಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಭುಜ್ಯ ಎಂಬುವನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವನು - (ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) (ಬೃ-೩-೩-೧) ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿರುವುದು - ಇದಕ್ಕೆ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯದ ಉತ್ತರವು ಮುಂದೆ ಬರುವುದು.

ಮುನಿಯ ಉತ್ತರ - ಸಮಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಷ್ಟಿರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೊರಗೂ ಒಳಗೂ ಇರುವುದು, ಇದೇ ಸಂಸಾರದ ಪರಮಾವಧಿಯೆಂಬುದು ಸಂಮತವು; ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಆಗಮದಿಂದಲೇ ಈ ವಿಷಯವು ತಿಳಿಯುವುದೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಗಂಧರ್ವನ ಕಥೆಯನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು.

ಭುಜ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ವಿವರಣೆ - ಮದ್ರವೆಂಬ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾ ನಾವು ಪರ್ಯಟನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಕಪಿಗೋತ್ರದ ಪತಂಜಲ ಎಂಬ ಗುರುವಿನ ಮನೆಗೆ ಹೋದೆವು, ಗುರುಪುತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಧರ್ವ ದೇವತೆಯೊಂದು ಆವೇಶಗೊಂಡಿದ್ದಿತು, ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಸುತ್ತಕಟ್ಟಿ 'ನೀನು ಯಾರೆಂದು' ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದೆವು, 'ನಾನು ಸುಧನ್ವ ಎಂಬ ಆಂಗಿರಸ ಗೋತ್ರದವನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿತು. ನಾವು ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಲೋಕಗಳ ಕೊನೆಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದೆವು, ಮತ್ತು ಭುವನಕೋಶದ ಅಳತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಪಾರಿಕ್ಷಿತರು (ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗ ಮಾಡಿದವರು) ಎಲ್ಲಿರುವರೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದೆವು, ಈಗ ಇದೆ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲ ಮುನಿಯ ಕೇಳುವವು, ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು ಎಂದನು, ಕೇಳುವಾಗ ಅಶ್ವಮೇಧ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಬರುವ ಫಲವೇನೆಂದು ನೇರಾ ಕೇಳದೆ ಮುನಿಗೆ ವ್ಯಮೋಹವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲು 'ಪಾರಿಕ್ಷಿತರು ಎಲ್ಲಿರುವರು ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿರುವುದೊಂದು ಭುಜ್ಯನ ವ್ಯಾಮೋಹಕ ಪ್ರಶ್ನೆ, 'ಪಾರಿಕ್ಷಿತಾ: ಎಂದರೆ ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗ ಮಾಡಿದವರೆಂದು ಅವರನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವುದೆಂದು ಮುನಿಯು ತಿಳಿದು ಉತ್ತರವಿತ್ತನು ---

ಪೃಥಿವಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಸುತ್ತವರಿದು ಇರುವವರೇ ಪಾರಿಕ್ಷಿತರು, 'ಪರಿತಃ ಕ್ಷಿತಿಂ ಆವೇಷ್ಟ್ಯ ಸ್ಥಿತಾಃ' ಎಂದು ಅಕ್ಷರಾರ್ಥ, ಎರಡಾವರ್ತಿ ಪ್ರಾಶ್ನಿಕನು '(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)' ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದು ಮುನಿಯನ್ನು ಬೆವರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಆದರೆ ಮುನಿಯು ಹೆದರದೆ ತನ್ನ ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರಕಟ ಪಡಿಸುತ್ತಾ ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದನು.

'(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)' ಎಂಬುವವರೆಗಿನ ಶ್ರುತಿಯ ಸಾರಾಂಶ --- ಎಲೈ ಗಂಧರ್ವನೇ; ಅಶ್ವಮೇಧವನ್ನು ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಬರುವ ಉತ್ತಮ ಗತಿಯನ್ನು ನಿನಗೆ ಹೇಳಿರುವನಷ್ಟೆ ಎಂದು ಮುನಿಯು ಹೇಳಲು 'ಹಾಗಾದರೆ ಅವರು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವರು ? ಎಂದು ಪುನಃ ಭುಜ್ಜುವು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಅವರ ಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಭುವನಕೋಶದ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ಯತ್ನಿಸಿದನು -

ಸೂರ್ಯನು ತನ್ನ ರಥಚರ್ಯೆಯಿಂದ ಒಂದು ದಿನಕ್ಕೆ□ ಎಷ್ಟು ದೇಶವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವನೋ, ಇದರ ಮೂವತ್ತೆರಡರಷ್ಟು ದೇಶವನ್ನು ತನ್ನ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸುವನು, ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಪಾಲು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಭಾಗವೆಲ್ಲ ಪ್ರಥಿವಿಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು, ಇಷ್ಟೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಭೋಗವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಲೋಕ ಇದು. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಪಾಲು ಹೆಚ್ಚಾದ ಭೂಮಿಯು ಬೆಳಕೆ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವುದು, ಒಳಗೆ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಹೊರಗೆ ಬೆಳಕೆ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವ ಲೋಕಾಲೋಕವೆಂಬ ಪರ್ವತವು ಈ ಎರಡು ಭೂಮಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವುದು, '(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)' ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಸಮುದ್ರವು ಭೂಮಿಗೆ ಎರಡು ಪಾಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ ಈ ಸಮುದ್ರವು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೊರಗೆ ಇರುವುದೆಂದು ಪೌರಾಣಿಕರು ಹೇಳುವರು, ಇದಕ್ಕೆ 'ಘನೋದ' ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ, ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪುರಾಣ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತದೆ, ಅಥವಾ ಶ್ರುತಿ ಹೀಗೆಂದು ಸೂತ್ರಾತ್ಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಲು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ ಯೆನ್ನಬೇಕು. ಹೇಗಾದರೂ ಇರಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡರೂಪವಾದದ್ದು ವಿರಾಟ್ಪುರುಷನ ದೇಹವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೊರಗಿರುವುದೆ ವಾಯು, ಸೂತ್ರಾತ್ಮನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿರುವುದು. ಅಶ್ವಮೇಧ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಪುಣ್ಯದ ಪರಿಪಾಕದಿಂದ ಗುರುವ ಫಲವೆಂದರೆ - ಈ ವಾಯುವೆಂಬ ಸೂತ್ರಾತ್ಮನೆಂಬ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ ಸಾಯುಜ್ಯವೆ.

ಅಶ್ವಮೇಧದ ದೇವತೆಯು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಕಪಾಲಗಳ ಸಂಧಿಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲಕ ಅಶ್ವಮೇಧಕಾರಿಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ಒಯ್ಯುವುದು. ಆ ಸಂಧಿ ಪ್ರದೇಶವು ಚಾಕುವಿನ ಧಾರೆಯಂತೆಯೂ ನೋಣದ ಪುಕ್ಕದಂತೆಯೂ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವುದು. ಅಂತರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಛಿದ್ರ (ಬಿರುಕು ಬಿಟ್ಟಿರುವ) ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಿಂದ ಈ ಕರ್ಮಿಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾನ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನು. ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ವಯು ಅಥವಾ ಸೂತ್ರಾತ್ಮವೆಂಬುವನಿಗೆ ಕಲ್ಪಿಸುವನು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಚಿರಾದಿ ದೇವಯಾನ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆದು ಅಂಥ ಕಪಾಲಗಳ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದ ಈ ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗ ಕರ್ತೃಗಳನ್ನು ಆ ಸಂಧಿಯ ಮೂಲಕ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನು ಹೊರಗೆ ಒಯ್ಯುವನು.

ಈ ಕರ್ಮಿಗಳು ವಾಯುದೇವತಾ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸಮಷ್ಟಿ ವೃಷ್ಟಿರೂಪಿಗಳಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೊರಗೂ ಒಳಗೂ ಇರುವರು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಅಧಿದೈವ, ಅಧಿಭೂತಗಳೆಂಬ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಇವರು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದೇ ವೃಷ್ಟಿ, ಒಳಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸುವಲ್ಲಿ ವೃಷ್ಟಿಯೆಂದೂ ಹೊರಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದೇ ಸಮಷ್ಟಿಯೆಂದೂ ಹೇಳುವುದು. ಈ ಸಮಷ್ಟಿ ವೃಷ್ಟಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಈತನು ಸಾಧಕನಾಗಿರಲು ವಯುವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ ಮೃತಪಟ್ಟರೆ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಾಗುವನು, ಅನಂತರವೆ ಮುಕ್ತನಾಗುವನು. ತಿರುಗಿ ಸಾಯುವುದಿಲ್ಲ, ಸಂಸಾರದ ಪರಮಾವಧಿಯೆಂದರೆ ಇದೇ - ಜ್ಞಾನಕರ್ಮ ಸಮುಚ್ಚಯದಿಂದ ಅಭಿಸುವ ಉತ್ತಮಗತಿ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ ಸ್ವರೂಪ ಲಾಭ ||

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೂರನೆ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರನೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ಸಾರಾಂಶವು ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿದೆ.

ನಾಲ್ಕನೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ತ್ವಂಪದಾರ್ಥವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದು

ನಾಲ್ಕನೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಆಸ್ವದವಾಗಿಯೂ ಕರ್ತೃತ್ವವಿಲ್ಲದೆಯೂ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಗೋಚರಿಸುವಂತೆಯೂ ಇರುವ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದು --- (ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಆಸ್ವದವಾಗಿದ್ದೂ ಕರ್ತೃತ್ವವಿಲ್ಲದಿರುವ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಗೋಚರಿಸುವಂತೆ ಒಬ್ಬನು ಇರುವನೆಂದು ನಿರೂಪಿಸುವುದು) 'ಅಹಮ್' ಎಂಬುವ ಬುದ್ಧಿಗೂ ಕರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಗೋಚರಿಸದೆ ಇರುವವನೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು. ಈತನು ಸಮಸ್ತ ವೃತ್ತಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವನು, ದರ್ಶನ, ಸ್ಪರ್ಶನ ಮೊದಲಾದ ವೃತ್ತಿ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಆತ್ಮನು 'ಅಹಮ್' ಎಂಬುವವನು. ಈತನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದವು ಹೊಂದದೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದವು ಇರಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉಷ್ಣಿಸಿ ಎಂಬುವನು ಮುನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕೇಳಿರುವನು.

ಉಷ್ಣಿಸಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆ

(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ... ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನವಾಕ್ಯದ ಸಾರ --- ಎಲೈ ಮುನಿಯೆ ? ಯಾವುದು ಸಾಕ್ಷಾತ್ (ನೇರಾ) ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗಿರುವದೋ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮ, ಈ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಯಾವುದು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವದೋ, ಅಂತಹ ಸರ್ವಾಂತರ ವಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳು, ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ವ್ಯವಧಾನವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದೆ, ಇದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ಮೊದಲಾದವುಗಳಂತೆ ದೇಶಾಂತರದಲ್ಲಿರುವುದಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಅಪರೋಕ್ಷಾತ್' ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೆ ಉದ್ವಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ, ಯಾವುದು ಬೆರೆತ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ನೇರಾ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗುವದೋ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪವು ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. 'ನಾಮಬ್ರಹ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರತೀಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಗೌಣವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳುವ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವು ಗೌಣವಲ್ಲ, ಅಪರೋಕ್ಷತ್ವವೆಂದರೆ ಆವಿರ್ಭಾವವಾಗುವುದು (ಸ್ವಾನುಭವವಾಗುವುದು) ಅದು

ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೆ ಆಗುವುದು, ಹೇಗೆ ? ಅಂದರೆ, ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂತಲೂ '(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)' ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥ. ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅವ್ಯಾವೃತ್ತ ಅನನುಗತವಾದ ವಸ್ತುವೆ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. (ಅವ್ಯಾವೃತ್ತ ವಿಶೇಷವಲ್ಲದ್ದು, ಅನನುಗತ - ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲದ್ದು, ಘಟಪಟಾದಿ ವಸ್ತುಗಳಂತೆ ವಿಶೇಷ ವಸ್ತುವೂ ಅಲ್ಲ, ಗೋತ್ವ ಅಶ್ವತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳಂತೆ ಅಥವಾ ಸತ್ತಾಜಾತಿಯಂತೆ ಸರ್ವತ್ರ ಅನುವರ್ತಿಸಿ ಬರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಸ್ತುವೂ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವು) ತತ್ ಎಂದರೆ ಕಾರಣವೂ ಅಲ್ಲದ್ದು ಕಾರ್ಯವೂ ಅಲ್ಲದ್ದು, ವಸ್ತುತಃ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವಿಲ್ಲದ್ದೆಂದರ್ಥ. ಅದು ಆತ್ಮವೆ ಆಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪುರುಷಾರ್ಥವೆ ಆಗಲಾರದು ಅದರಿಂದಲೇ 'ಯ ಆತ್ಮಾ' ಎಂದು ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

'ಸರ್ವಾಸ್ತರ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸಜಾತೀಯ, ಮತ್ತು ವಿಜಾತೀಯವಾದ ಮತ್ತೊಂದರ್ಥವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ, ಅದರಿಂದ ಸರ್ವಾತ್ಮತ್ವವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು. ಆ ಸರ್ವಾತ್ಮತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ, ಅದನ್ನು ಜೀವಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಬೋಧಿಸಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಜೀವನ ಅಪರೋಕ್ಷ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದರ ಅಸಾಧಾರಣ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ? ಎಂದರೆ - ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ವ್ಯಾಸ್ತವವಾಗಿ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲೆ ಅಭೇದವೆ ಇರುವುದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅದರಿಂದ ಇದರ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ವಾದಿಯ ವ್ಯಾಮೋಹವು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧಿಸಿದೆ. ಆತ್ಮನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೆ ಮುಖ್ಯ, ಹಾಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಆತ್ಮತ್ವವು (ಶುದ್ಧಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸ್ವರೂಪವೂ) ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಪರಾಕ್ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ (ಅಂತರ್ದೃಷ್ಟಿ ಬಹಿರ್ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ) ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ಆತ್ಮರುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವುಂಟಾಯಿತು. ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆದ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವು (ನಿರತಿಶಯ ಮಹತ್ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ರೂಪವು) ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮರೆಯಾಗಿರುವುದು. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮದ ಆತ್ಮರೂಪವೂ (ಅಪರೋಕ್ಷತೆಯೂ) ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮರೆಯಾಗಿರುವುದು, ತೋರದೆ ಹೋಗಿರುವುದು, ಅದರಿಂದ ಜೀವೇಶ್ವರರ ಭೇದಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಯಿತು ಅಜ್ಞಾನವು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಾಶವಾಗಲು ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಭಿನ್ನತೆಯೂ, ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಭಿನ್ನತೆಯೂ ಹೋಗಿಬಿಡುವುದು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಾಗಿಯೇ ತಾನು ಉಳಿದು ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಗಳಾಗಲಿ ಯಾವ ಭೇದವಾಗಲಿ ಇರದೆ ಬ್ರಹ್ಮವೆ ತಾನೆಂದು ಆಗುವನು.

ವಾದಿಯು ವ್ಯಾಮೋಹ ಪಡಿಸಿದರೂ ಮೂಢರಾಗದೆ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು '(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)' ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯತ್ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸರ್ವಾಂತರವಾದ (ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿದ್ದ) ಅದ್ವಿತೀಯ ಆತ್ಮನನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾ ಉತ್ತರಿಸಿರುವರು. ಏಷಃ = ಎಂದರೆ ನೇರಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶನಾಗಿಯೇ ತೋರುವನು, ಅಂತರ್ಮುಖನಿಗೆ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು ಎಂದಿಗೂ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಾಗದೆ ಇರುವುದು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಟ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ವಾದಿಯ ಮೇಲೆ ಗೌರವವನ್ನು ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ, 'ತೇ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ತೇ ಎಂಬುವುದು

ಷಷ್ಟೀವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಯುಷ್ಮತ್ ಪದದಿಂದ ತೋರುವ ಆತ್ಮಭಿನ್ನವಾದ ಸಕಲದೇಹಾದಿ ದೃಶ್ಯಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲವೂ ಉದ್ಭವವಾಗಿದೆ. 'ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಪ್ರಮಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಮೇಯಾದಿ ಭೇದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅವನೇ ನಿಜವಾದ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಪ್ರಮಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ನಶಿಸುವವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಪ್ರಮಾತ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ, ಇದು ಹೇಗೆಂಬುದನ್ನು ತರ್ಕದಿಂದಲೂ ನಿರ್ಣಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು - "(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) 'ಯಾವುದು ಇದ್ದಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದೋ ಅದರ ಸ್ವರೂಪವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾ:- ಪುರುಷನು ಧರಿಸಿದ ಕುಂಡಲವು ಪುರುಷನು ಇರುವಾಗಲೆ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಳೆಚಿ ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದರೆ ಅದು ಪುರುಷನ ಸ್ವರೂಪವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಕುಂಡಲವು ಹೋದರೂ ಪುರುಷನು ಇದ್ದೇ ಇರುವನು, ಇದರಂತೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಚೇತನವು ತಪ್ಪದೆ ಇದ್ದೇ ಇರುವನು ಪ್ರಮಾತ್ರಪ್ರಮಾಣಾದಿಗಳು ಸುಷುಪ್ತಿ, ಮೂರ್ಛಾದಿ ದಶೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದಾದರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಸಾಕ್ಷಿಯು ಆಗಲೂ ಇರುವನು ಸಾಕ್ಷಿಯು ಇದ್ದೆ ಇದ್ದಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಕ್ಷಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಬೇಕಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶನಾಗಿ ನಿತ್ಯಾನುಭವರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಇರುವನಷ್ಟೆ. 'ಏಷತೇ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಷಷ್ಟೀವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಇರುವ ಆತ್ಮ ಆತ್ಮೀಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಹೇಳಿದೆ. ದೃಶ್ಯವೆಲ್ಲವೂ (ಅಹಂಕಾರಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ) ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲೂ ಸ್ಥಿರಸತ್ತೆಯಿಲ್ಲದ್ದು ಈ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಸತ್ತಾ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಆತ್ಮಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು.

ಸರ್ವಾಂತರ ಎಂಬುದರ ವಿವರಣೆ - ಆತ್ಮನು ಸರ್ವಜಗತ್ತಿನ ತತ್ತ್ವ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಾಂತರನೆನಿಸುವನು, ಸರ್ವ, ಗೋಮೂತ್ರದ ಧಾರೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಭ್ರಮೆಯ ವಿಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ ರಜ್ಜುವು ಹೇಗೆ ಒಳಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದೋ, ಹಾಗೆಯೇ, ಸರ್ವಾಂತರ ಎಂದರೆ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳಿಂದ ದ್ವೈತವೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆ ? ಎಂದರೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಉಳಿಯದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಲೂ ಸೇರಿದ್ದರಿಂದ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುವವು. ಅದರಿಂದ ಭ್ರಮೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುವವು. ಅದರಿಂದ ಸರ್ವಾಂತರವಾದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಾತ್ಮತ್ವವು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವುದು.

ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ ಸೇರಿ ಅನುವರ್ತಿಸಿದೆಯೆಂಬುದರಿಂದ ಸರ್ವಾತ್ಮವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ? ಆತ್ಮನ ಸಂಬಂಧವು ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಅನ್ವಯಾದಿಗಳು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಹಾಗೆಯೇ ವ್ಯತಿರೇಕ, ಅನ್ವಯ, ಅಭಾವ ಇವುಗಳು ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ, ಅಭಾವವೆಂದರೆ ಪ್ರಾಗಭಾವಾದಿಗಳು, ಸಮಸ್ತಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವು ಅನುವರ್ತಿಸುವುದೆ ಅನ್ವಯ. ಉದಾ:- ತಂತುಗಳು ಪಟದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಬರುವಂತೆ, ವ್ಯತಿರೇಕವೆಂಬುದು ಕಾರ್ಯವು ಬೇರೆ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಮೃತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯವು ಕಪಾಲಾದಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತಿನಂತೆ ಅನುವರ್ತಿಸಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದೆ "(ಸಂಸ್ಕೃತ

ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಎಂದಂತೆ, ಕಾರ್ಯಗಳ ಪ್ರಾಗಭಾವವೂ ಪ್ರದ್ವಂಸಾಭಾವವೂ ಸರ್ವಸಂಮತವಾದವು, ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವುಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ, ಆತ್ಮನು ಯಾವಾಗಲೂ ಸತ್ಸ್ವರೂಪನು ಆಬಾಧಿತವಾಗಿರುವನು, ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಪ್ರತ್ಯಗ್ರೂಪವಾಗಿಯೇ ಸಮಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ವಸ್ತುವಿಗೆ ಬೇರೆಯಾದ ಜಡಜೀವವರ್ಗದ ಅಭಾವ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿಯೇ ಇವನು ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ವೈರಿಕವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸರ್ವಸ್ವರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಿದ್ದೀತು ? ಆತ್ಮನು ಸರ್ವಸ್ವರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಒಂದೂ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿದ್ದಾನು ? ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು, ಅದರಿಂದ ಸರ್ವಾಂತರ ಎಂಬುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾತ್ಮತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ತಮ್ಮ ಅನುಭವದಿಂದ ಸರ್ವಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಸಂಶಯವನ್ನು ಒಡ್ಡಿ ಅವರನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವನು ---

ಸರ್ವಾಂತರ ಯಾವುದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ನಿರ್ಣಯ

“(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)” – ಎಂದು ಹೇಳಿದ ನಂತರವೂ **“(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)”** || ೧ || ಎಂದು ಮತ್ತು ಪ್ರಶ್ನಿಸದನಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಆತ್ಮನೆ ಸರ್ವಾಂತರ ಎಂದರೆ ನನ್ನ ಆತ್ಮನು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ದೇಹ, ಲಿಂಗಶರೀರ, ಸಾಕ್ಷಿ ಎಂದು ಮೂರೂ ಆತ್ಮವಾಗಿ ತೋರುವಾಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಂತರ ಯಾವುದು ? ದೇಹ, ಲಿಂಗ ಶರೀರಗಳೆರಡೂ ಅಲ್ಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳು ಸರ್ವಾಂತರವಾಗುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳೆರಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಾಕ್ಷಿಯೆಂಬುದು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯದಿರುವಾಗ ಅದರ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಏನು ! ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕೊಡುವಿರಿ, ಅದಿಲ್ಲವಾದರೆ ಸರ್ವಾಂತರ ಯಾವುದು ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. --- ಉತ್ತರ --- ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಮುನಿಯು ತನ್ನ ಸ್ವಾನುಭವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವದಿಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಆತ್ಮನ ಸತ್ತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದನು.

ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವು ವೃಥಾವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಅಪ್ರಮೇಯವೆಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಯೇ ಇದ್ದು ಈ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಮುನಿಯು ಉದಾಹರಿಸಲು ಹೊರಟಿರುವರು ? ಎಂದರೆ ? --- ವಾದಿಯ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಹಾನಿಯೇನೂ ಇಲ್ಲ, ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೇ ಕಾಣುವುದು --- **“(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)”** || ೧ || ಪಾಣಾಪಾನವ್ಯಾನ - ಉದಾನ - ಸಮಾನಗಳೆಂಬ ಪಂಚಪಾಣಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ಅದರ ಮೂಲಕ ನೆಡೆಯುವ ದೇಹದ ಕ್ರಿಯೆಯೂ ಕ್ರಿಯಾರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಪಾಣಾದಿಲಿಂಗ ಶರೀರಕ್ಕೂ ಸ್ಥೂಲದೇಹಕ್ಕೂ ಬೇರೆಯಾದ ಒಬ್ಬ ಕರ್ತನಿಂದ (ಚೇತನ ಪುರುಷನಿಂದ) ನೆಡೆಯುವುದೆಂದು ಊಹಿಸಬೇಕು, ವ್ಯಕ್ತಚ್ಛೇದನ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭೇದಿಸುವ ಕರ್ತನೊಬ್ಬನು ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದು ಅವನಿಂದ ಆಗುವವು ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಒಬ್ಬ ಕ್ರಿಯಾ ಕರ್ತನಿರಬೇಕು, ದೇಹಕ್ಕಾಗಲಿ ಲಿಂಗ

ಶರೀರಕ್ಕಾಗಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಸಲ್ಲದು. ಏಕೆಂದರೆ ? ಕರಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನೆ ಕರ್ತೃ, ಕರಣಗಳಿಂದ (ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ) ಶರೀರವು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲ್ಪಡುವುದು, ಅದರಿಂದ ಶರೀರವು ಪ್ರೇರಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಲಿಂಗಶರೀರವೂ ಕರಣವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದೂ ಕರ್ತೃವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಹೀಗೆಯೆ ಹನ್ನೊಂದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನೊಬ್ಬನು ಬೇರೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿರಬೇಕು, ಬಾಯಿಯ ಒಳಗೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚ್ವಾಸಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನಿಂದ ಎಚ್ಚರವಾಗಿದ್ದು ಯಾವುದು ಬದುಕಿರುವುದೋ ಅದೇ ಆತ್ಮನು ನಿನಗೆ ಸರ್ವಾಂತರವನು. ಹೀಗೆಯೆ ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಸರ್ವಾಂತರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ ಪರಮತತ್ವ ಅದೇ ಪ್ರೇರಕ, ಅದೇ ನಿನ್ನ ನಿಜವಾದ ಆತ್ಮನು, ಸರ್ವಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾವಧಿಯಾಗಿರುವನು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಎಚ್ಚರಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ದೇಹ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿದ್ದು ನೋಡುವ ಆತ್ಮನೇ ಸಾಕ್ಷಿಪ್ರೇರಕ, ಹಾಗೆಯೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಎಂದ್ರಿಯ ಸಮುದಾಯವೂ ಮಲಗಿರಲು (ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯವಾಗಿರಲು) ನಿದ್ರಿಸಿದಾಗ ಚೈತನ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯು ಉಪ್ಪವಾಗಿದೆ. ನಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳ ಆತ್ಮನು ಇದ್ದೆ ಇರುವನು, ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನಿಂದ ಉಸಿರು ಬಿಡುತ್ತಾ ಇರುವನು. ಈತನು ಜಾಗರದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ವಾಸನೆಗಳಿಂದ ಕಾಣುವ ಗಜತುರಗ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿರುವನು. ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನಿಂದ ಬದುಕಿಯೆ ಇರುವನಷ್ಟೆ, ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜಾಗ್ರತ್, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿದ್ದು ನೋಡುವಾತನು ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿ ಸಂಘಾತದಲ್ಲಿ ಸೇರದೆ ಗೃಹದ ಯಜಮಾನನಂತೆ ಅದ್ವಿತೀಯನಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಡೆಸುವನು, ಆದರೆ (ಅಯಸ್ಕಾಂತ ಮಣಿಯಂತೆ) ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿನಂತೆ ತಾನೂ ಏನೊಂದು ಮಾಡದೆ ಇದ್ದಲ್ಲೆ ಇದ್ದು ಇವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾಗಿರುವನು, ಸೂಜಿಗಲ್ಲು ಇದ್ದಲ್ಲೆ ಇದ್ದು ಚಲಿಸದೆ ತನ್ನ ಎದುರಾಗಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಆಡಿಸುವುದು. ಅದರಂತೆ, ರಥ, ಯಂತ್ರ ಮುಂತಾದ ಜಡ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಚಾರವೆಲ್ಲ ಒಬ್ಬ ಸಾರಥಿಯಿಂದಲೇ ಹೇಗೆ ನಡೆಯುವುದೋ ಅವನಿಲ್ಲದೆ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೆ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ಅತಿರಿಕ್ತ ಚೇತನದಿಂದ ನಡೆಯುವುದು, ಈ ರೀತಿಯಾದ ತರ್ಕದಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನೊಬ್ಬನು ಇರುವನೆಂದು ಮುನಿಯು ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೂಲಕ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟನು || ಉಷಸ್ತನ ಪ್ರಶ್ನೆ -- “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ”

ಜೀವನಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶರೀರವು ದಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಮರದ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದುದು. ಯಾವ ಈ ಶರೀರವನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವನೋ ಅವನೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ಮುನಿಯು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಉಷಸ್ತ ಎಂಬುವನು ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದನು --- ಅದೇನೆಂದರೆ ? ನೇರಾ ಗೋವನ್ನು ತೋರಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ನಿನಗೆ ಆತ್ಮನನ್ನು ತೋರಿಸುವನೆಂದು ಮೊದಲು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ, ಹಾಗೆ ತೋರಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥರಾಗಿ ತರ್ಕದಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದು ಸರಿಯೆ ? ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿ ಈಗ ತರ್ಕದಿಂದ ನೀವು ತೋರಿಸಿರುವಿರಿ, ಪರೋಕ್ಷವಸ್ತುವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದು ಆತ್ಮನು ಪರೋಕ್ಷವಲ್ಲ, ‘(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)’ ಎ೦ದು ಏವಕಾರವು ಆತ್ಮನ ಪರೋಕ್ಷತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದು, ಅಂದರೆ ಆತ್ಮನು ಅಪರೋಕ್ಷತೆ ಹೊರತು

ಪರೋಕ್ಷನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದು, ಹೇಳಿದ ಮುಖ್ಯವಾದ, ಅಪರೋಕ್ಷತೆಯನ್ನು 'ತೇ' - ನಿನಗೆ ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಕ್ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಉತ್ತರವಾಕ್ಯವನ್ನು ಮುನಿಯು ಹೇಳುವನು. ಇದೆ 'ಏಷತ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಪ್ರತಿ ವಚನದ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

'ಕತಮ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ

ವಿದ್ವಾಂಸರ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಆತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರೂಪಸಹಿತವಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಅಪರೋಕ್ಷತೆಯನ್ನೇ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಮುನಿಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು, ಅದೇನೆಂದರೆ - ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದೃಷ್ಟ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶ್ರುತ, (ಕೇಳಿದ್ದು) ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮನನ ಮಾಡಿದ್ದು, ಮತ್ತು ತಿಳಿದಿದ್ದು. ಈ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಸರ್ವಾಂತರ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದ್ದು

ಮುನಿಯ ಉತ್ತರ - ದರ್ಶನಾದಿಗಳಿಗೆ ಗೋಚರಿಸದ ವಸ್ತುವೇ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಮುನಿಯ ಉತ್ತರವು

ಇದರಿಂದ ಆತನ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. "(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) " ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ --- ಯಾವುದರ ಬಲದಿಂದ 'ನಾನು ತಿಳಿದಿರುವೆನು' ಎಂದೂ ಯಾವ ಬಲದಿಂದಲೇ 'ನಾನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ'ವೆಂದೂ ಮುನಿಯು ಹೇಳಿರುವನೋ ಆ ಆತ್ಮನನ್ನು ಯೋಗಿಗಳು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರಿಸದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರು, ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ ? ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಆತ್ಮವಸ್ತು ಘಟಾದಿಗಳಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಅದರಂತೆ ಆತ್ಮನನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ? ಆತ್ಮನು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ಅಗೋಚರನು, ಆತ್ಮನು ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಅಗೋಚರ ? ಎಂದರೆ ---

ಆತ್ಮನು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯುವವನಲ್ಲ

ದ್ರಷ್ಟ, ದರ್ಶನ, ದೃಶ್ಯ - ಈ ಮೂರಕ್ಕೂ ಆತ್ಮನು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವನು, ಅವನು ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶನು, ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವಭಾವವೇ ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಮಾಣವೇದ್ಯನಲ್ಲ, ಅದರಿಂದಲೇ ದರ್ಶನರೂಪವಾದ ವೃತ್ತಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ನೋಡಲಾರೆ ಎಂದು '(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ' ಎಂದು ಮುನಿಯ ಉತ್ತರವು ಇದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಆತ್ಮನು ದರ್ಶನಾದಿ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಗೋಚರನೆಂದು ಹೇಳುವುದು, ಅದನ್ನು ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿರುವುದು.

ನ ದೃಷ್ಟೇ(ದ್ರಷ್ಟಾಂ ಪಶ್ಯೇ - ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ದೃಷ್ಟಿ ಎಂದರೆ - ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಮನೋವೃತ್ತಿ, ಅದು ಚೈತನ್ಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿಯೇ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು. ಇದನ್ನೇ ದೃಷ್ಟಿಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು. ದ್ರಷ್ಟಾ - ಎಂದರೆ ತಾಕಿಕರು ಆ ಬಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನು,

ಅದರಿಂದ ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ದೃಷ್ಟೇ' ಎಂಬ ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪದದಿಂದ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯೂ 'ದ್ರಷ್ಟಾ' ಎಂಬ ತೃತೀ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಎರಡನೆ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಇರುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು, ಅದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೃಷ್ಟಿಗಳಿವೆ.

ಭರ್ತೃಪ್ರಪಂಚರ ಮತ

ಆದರೆ ಎರಡು ದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವರು. ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿಯಿರುವ ಪದದಿಂದ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ತೃತೀಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದ ದ್ರಷ್ಟಾ ಎಂಬುದರಿಂದ ಕರ್ತೃಮಾತ್ರ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಿರುವರು.

ಭಗವತ್‌ಪಾದರ ಸ್ವಸಿದ್ಧಾಂತ

ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ, ತೃಜಂತವಾದ ಪದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೆರಡರಿಂದ ದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಕರ್ತ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು, ಇದಕ್ಕೆ ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿಯ ಪದ (ದೃಷ್ಟೇ) ಎಂಬುದು ಬೇಕಿಲ್ಲ, ಇದರಿಂದ ದೃಷ್ಟಿಗಳೆರಡೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ, ಎರಡು ಯಾವುದು ? ಎಂದರೆ ನಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿ, ಅನಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯೆಂದು ಎರಡು ಬಗೆ, ಸಾಕ್ಷಿ ಚೈತನ್ಯ ಸ್ವರೂಪವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯ ನಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿ, ಅನಿತ್ಯವಾದ ಮನೋವೃತ್ತಿಯೆಂಬುವ ದೃಷ್ಟಿಯ ಅನಿತ್ಯ ದೃಷ್ಟಿ (ಸಕಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಜ್ಞಾನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಗುವವು, ಇದರಂತೆ ಅನುಮಿತಿ, ಉಪಮಿತಿ, ಶಾಬ್ದ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಇವುಗಳೂ ಆಗುವವು) ಮನೋವೃತ್ತಿಯು ಜಡವಾಗಿದ್ದರೂ ಆತ್ಮಚೈತನ್ಯ ಛಾಯೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಚೈತನ್ಯದಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಕವಾಗುವುದು, ಅದರಿಂದ ದೃಷ್ಟಿಶಬ್ದಾರ್ಥವಾಗುವುದು. ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದ ಚೈತನ್ಯವು ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮನೋವೃತ್ತಿಯೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯೊಂದಿಗೆ ಏಕತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹುಟ್ಟಿದಂತೆ ಕಾಣುವುದು.

ದ್ರಷ್ಟ ಎಂದರೆ ನಿತ್ಯ ಚೈತನ್ಯ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದೆ, ಏಕೆಂದರೆ-ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯವಾದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ದ್ರಷ್ಟತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಧೂಮ, ಅಗ್ನಿಗಳಿಗೆ ಇರುವಂತೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ರಜ್ಜುವು ಸರ್ಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವಂತೆ ಇದೆ. ಎಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇರುವುದು ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಜ್ಯ ವ್ಯಾಪಕಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿರುವುದು, ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಸರ್ಪವೇ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವಿರುವ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಇರುವುದು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ದೇಶ, ಕಾಲ ಮೊದಲಾದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇರುವುದು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ, ಧೂಮ, ಅಗ್ನಿಗಳಿಗೆ ಹಿಮವತ್ ಪರ್ವತ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಅಂತರವಿರುವಾಗ ಮುಖ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ? ಧೂಮ, ಅಗ್ನಿಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮಂತ ಭೇದವಿರುವಾಗ ಮುಖ್ಯ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವೆಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಬರಲಾರದು, ದೃಷ್ಟಿಯು ನಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿ ಅನಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿ ಯೆಂದು ಎರಡು ಬಗೆ.

ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕ ರೂಪವಾದ ಬುದ್ಧಿಯು ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕವಿಲ್ಲದ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿಯೆ ಹುಟ್ಟುವುದು ಆತ್ಮಚೈತನ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿಯೇ ಹುಟ್ಟುವುದು, ಅದು ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ ?

ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕ ಶೂನ್ಯವಾದ ಆಕಾಶದಿಂದ ಘಟವು ಒಳಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿಯೆ ಇದ್ದು ಹುಟ್ಟುವಂತೆ, ಆದರೆ ಇದು ಹುಟ್ಟುಳ್ಳದ್ದರಿಂದ ಅನಿತ್ಯ ದೃಷ್ಟಿ ಇದು ವ್ಯಾಪಕವಲ್ಲದ್ದು, ನಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯು ಮಾತ್ರ ಹುಟ್ಟು ಮೊದಲಾದ ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಕೂಟಸ್ಥವಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಸಾಕ್ಷಿಯೂ ಆಗಿರುವುದು, ಹೀಗೆ ಕೂಟಸ್ಥ ದೃಷ್ಟಿ ಅದರ ಅಜ್ಞಾನ, ದೃಷ್ಟಾಭಾಸ ಈ ಮೂರನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಿಯೆಂದೂ ಸರ್ವಜಗತ್ತಿನ ಕಾರಣ, ಮತ್ತು ನಿಯಾಮಕನೆಂದೂ ಹೇಳುವುದು.

ಕೂಟಸ್ಥದೃಷ್ಟಿಗೆ ತನ್ನ ಅಜ್ಞಾನಾಭಾವಚೈತನ್ಯದ ಮೂಲಕ ಸಾಕ್ಷ್ಯವಸ್ತುವಿನ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು. ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅನಿತ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ಸಾಕ್ಷಿಯೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು ? ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಚೈತನ್ಯವು ಪ್ರಮಾತ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಮಿತಿಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಅಂದರೆ ಅಹಮೆ ಎಂಬುವ ಆತ್ಮನು ಅಲ್ಲಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದಲೇ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಮಾತ್ರಾದಿಗಳೂ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಎದ್ದ ಮೇಲೆ 'ನಾನು ಮಲಗಿದ್ದೆನು ನಾನು ಏನೊಂದೂ ಅರಿಯಲಿಲ್ಲ'ವೆಂಬ ಬರುವ ಬುದ್ಧಿಯು (ಆ ಅನುಭವವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ) ನಿತ್ಯ ಚೈತನ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳ ಸಾಕ್ಷಿಯು ಇಲ್ಲದೆ ಔಷುಪ್ತಾನುಭವವು ಬರಲಾರದು, ಏಕೆಂದರೆ ? ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದವು ಆವಾಗ ಲೀನವಾಗುವವು, ದೇಹಾದಿಗಳು ಮಣ್ಣಿನ ಮುದ್ದೆಯಂತೆ ಜಡವಾಗಿರುವುದು, ಹೀಗಿರಲು ಅನುಭವವಾಗದೆ 'ನಾನು ಏನೊಂದೂ ಅರಿಯಲಿಲ್ಲ ನಾನು ಮಲಗಿದ್ದೆಯೆಂದು ಎಚ್ಚರಿನಲ್ಲಿ ಆದ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದು ? ಅದರಿಂದ ನಿತ್ಯಚೈತನ್ಯಾನುಭವವೇ ಸಾಕ್ಷಿಯೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೆಂಬ ಸಾಕ್ಷಿಯಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಅಭಾವವು ಸಿದ್ಧಿಸದು ತೋರದು. ಹೀಗಿರಲು ಭಾರವಸ್ತುವು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ? ಸಿದ್ಧಿಸಬಲ್ಲದು ? ಆದರೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸದೆ ಸ್ವಯಂ ಸಿದ್ಧವಾದುದು, ಶೂನ್ಯವೆಂಬುದರ ಶೂನ್ಯತೆಯೂ ಸಾಕ್ಷಿಯೆಂಬುದು ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು, ಸಾಕ್ಷಿಯಿಲ್ಲದೆ ಶೂನ್ಯವು ಸಿದ್ಧವೆಂದರೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಂತೆ ಅದೂ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿ ಬಿಡುವುದು. ಆಗ ಅದನ್ನು ಶೂನ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯುವುದು. ಅಯುಕ್ತ ಅಸಂಬದ್ಧ, ಸಾಕ್ಷಿ ಸಾಧನೆಗೆ ದೇಶ, ಕಾಲ, ಅವಸ್ಥಾದಿಗಳನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಬೇಕಿಲ್ಲ. ದೇಶಾದಿಗಳೂ ಸಹ ಸಾಕ್ಷಿಯಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಿಸುವವು, ಅದರಿಂದ ಸಾಕ್ಷಿಯು ಅನ್ಯಾಪೇಕ್ಷೆಯೇ ಇಲ್ಲದೆ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು ||

ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಸಾಕ್ಷಿದೃಷ್ಟಿಯು ನಿತ್ಯವೊಂದು, ಮತ್ತೊಂದು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು, ಈ ಅಜ್ಞಾನವು ತತ್ತ್ವವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡದಿರುವಾಗ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದು ಹೇಗೆ ? ಸಾಕ್ಷಿ ಸಂನಿಧಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ಸಾಭಾಸವೆಂದರೆ ಪ್ರಮಾತ, ಪ್ರಮಾಣ ಮೊದಲಾದವು, ಇವು ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ ಮುಂತಾದ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಬರುವವು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾತ ಎಂದರೆ ಸ್ಮರಣೆ, ನಿಶ್ಚಯ, ಸಂದೇಹ, ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ಚಿತ್ತ ವೃತ್ತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಅಹಂ ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಅನುವರ್ತಿಸಿ ತೋರುವವನು 'ನಾನು ಸ್ಮರಿಸುವೆನು, ನಾನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವೆನು, ನಾನು ಸಂಶಯಪಟ್ಟಿರುವೆನು, ನಾನುರಾಗಿ, ನಾನು ದ್ವೇಷವುಳ್ಳವ ಎಂಬ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಹಮ್'

ಎಂಬುವ ನಾನು ತೋರಿಯೆ ತೋರುವುದು. ಇದು ಪ್ರಮಾತ. ಅನಿತ್ಯವಾದ ಚೈತನ್ಯವುಳ್ಳವನು. ಇವನೇ ಕರ್ತ, ಭೋಕ್ತೆ ಎಂದಾಗುವನು, ಕರ್ತೃತ್ವವು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಉಪಾಧಿಗಳು ಜಡರೂಪವಾಗಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚೇತನದಲ್ಲಿ ತೋರುವುದು, ಹಾಗೆಯೇ ಭೋಕ್ತೃತ್ವವು ಚೈತನ್ಯಭಾಸವೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತೋರುವುದು. ಹೀಗೆಯೆ ಪ್ರಮಾತನಿಗೆ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಬಾಹ್ಯರೂಪಗಳು ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಒಂದು ಚಿತ್ತ ವೃತ್ತಿಯು ಹುಟ್ಟುವುದು, ಆ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ರೂಪವು ನೋಡಲ್ಪಡುವುದು, ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಸಾಕ್ಷಿಯು ನೋಡಲ್ಪಡದು, ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. '(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)' ಎಂದು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರೂ ಸಹ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಸಾಕ್ಷಿಚೇತನವು ದೃಶ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಗೋಚರಿಸದವನು ಎಂಬುದು ಕೇನೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆ --- ಉದಾ:- (ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)

ಈ ಮೇಲಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ವಾರ್ತಿಕ ಸಾರಾಂಶವು

ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿ, ಶ್ರುತಿ, (ಸ್ಮೃತಿ)ಮತಿ, ವಿಜ್ಞಾತಿ ಈ ಎಲ್ಲಾ ವೃತ್ತಿಗಳೂ ಅಂತಃಕರನ ವೃತ್ತಿಗಳು ಜ್ಞಾನಾಭಾಸಗಳು ಜ್ಞಾನಗಳಂತೆ ಇರುವವು. ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ರೂಪದ ಚಾಕ್ಷುಷಜ್ಞಾನ, ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಶಬ್ದದ ಶ್ರಾವಣಜ್ಞಾನ, ಇವು ಮತಿ ಎಂದರೆ ಊಹಾಪೋಹ ರೂಪವಾದ ಮನೋವೃತ್ತಿ, ವಿಜ್ಞಾತಿ, ನಿಶ್ಚಯಾತ್ಮಕವಾದ ವೃತ್ತಿ - ಇವುಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಿಂದ ತೋರುವವು, ಆದರೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಆ ವಿಷಯವಾದ ಸಾಕ್ಷಿ ಚೇತನವು ತೋರದು, ಶ್ರೋತಾ, ಮಂತಾ, ವಿಜ್ಞಾತಾ ಎಂಬುದು ಪ್ರಕಾಶಕವೆಂದರ್ಥ, ಇದೇ ಚೇತನವು ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಕ, ಅದರಿಂದ ದೃಷ್ಟನೂ ಅಲ್ಲ ಶ್ರುತನೂ ಅಲ್ಲ. ಮತ, ವಿಜ್ಞಾನಿತ ಯಾವುದೂ ಆತ್ಮವಲ್ಲ, ಯಾವ ಊಹಾಪೋಹಗಳಿಗೂ ಎಟಕದೆ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಮನೋವೃತ್ತಿಗೂ ಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿಗೂ ಗೋಚರಿಸದು. ಯಾವುದು ಸರ್ವಾಂತರವೋ ಯಾವುದು ಪ್ರಕಾಶಕವೋ ಅದೇ ನಿನ್ನ ನಿಜವಾದ ಆತ್ಮ. ಸರ್ವಾಂತರವೆಂದರೆ ಸರ್ವಾತ್ಮವೆಂದರ್ಥ, ಮತ್ತೊಂದು ಆತ್ಮನಿದ್ದರೆ ಇದು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಸರ್ವವೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಸರ್ವಾಂತರ ಹೇಗೆ ? ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ - ಉತ್ತರವಿದು, '(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)' ಆರೋಪಿತವಾದ ದ್ವೈತ ಪ್ರಪಂಚವು ತತ್ವಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗುವುದರಿಂದ ರಜ್ಜು ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಸರ್ಪದಂತೆ ಅತತ್ವವಾಗುವುದು, (ಈ ಕಲ್ಪಿತ ವಸ್ತುವಿಗೆ) ಮಾಯಾಮಯ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ನಿಜವಾದ ತತ್ವ ಸ್ವರೂಪ ಆತ್ಮವೆ, ರಜ್ಜುವು ಅದರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಸರ್ಪಕ್ಕೆ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವಂತೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಾರ್ತಿಕ ಸಾರಾಂಶವು ಮೂರನೆ ಅಧ್ಯಾಯ, ನಲ್ಕನೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವು ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿದೆ.

ಈ ಐದನೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಸಿದ್ಧಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಹಾಗೂ ತತ್ವಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಮುಕ್ತನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು.

ಭರ್ತೃ ಪ್ರಪಂಚರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪ್ರಶ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ

ಭರ್ತೃ ಪ್ರಪಂಚರು ಕಹೋಲ ಉಷಸ್ತ ಇವರ ಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಜೀವಾತ್ಮ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಬುವರು ಭಿನ್ನರೆಂದೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಕಹೋಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಾಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗುವವರೆಗೂ ಹಸಿವು, ಬಾಯಾರಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಸಾರಧರ್ಮಗಳು ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದು, ಉಷಸ್ತಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜೀವಾತ್ಮನನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ಮುಂದಿನ ಆರನೆ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೆ ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಿಹೇಳಿದೆ ಇದೆ ವಸ್ತು ಸ್ಥಿತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಭರ್ತೃ ಪ್ರಪಂಚರ ಮತ ನಿರಾಕರಣೆ

ಈ ಭರ್ತೃಪ್ರಪಂಚರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸರಿಯಲ್ಲ - ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಸಮಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಸಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಆದರೂ ಆತ್ಮರು ಇಬ್ಬರು ಎಂಬುದು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಜೀವಪರಾತ್ಮರಲ್ಲಿ ಭೇದವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ '(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)' ಎಂಬುದು ಇಬ್ಬರ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ ಏಕವಿಧವಾಗಿದೆ. "(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)" ಎಂಬುದಾಗಿ ಉತ್ತರದ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಏಕೀಕರಣವಾಗಿದೆ, ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅರ್ಥಭೇದವೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿತು ? ಒಬ್ಬ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ದೇಹವು ಆತ್ಮವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಆಗಲು ಎರಡನೆ ಆತ್ಮವೇತಕ್ಕೆ ? ಅದರಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ ? ಅದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಎರಡಲ್ಲ, ದೇಹ ಭೇದದಿಂದ ಆತ್ಮಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದೆಂದರೆ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಸರ್ವಾಂತರತ್ವವು ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದು, ಅಲ್ಲದೆ 'ಯದೇವ' ಎಂದು ಏಕಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವುದು ಉಷಸ್ತನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿರುವ ಆತ್ಮನು ಬೇರೆಯೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ.

ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ

ಹಾಗಾದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇನೆಂದರೆ ? ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯ ತ್ವಂಪದಾರ್ಥ, ಜೀವ, ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬುದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಪುನಃ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಲು ಕಹೋಲನು ಹೊರಟಿರುವನು. "(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)" ಎಂಬುವವರೆಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಉತ್ತರಗಳು (೩-೪) '(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)' ಎಂದು ಏಕಕಾಕಿ ಹೇಳಿದ್ದೆಂದರೆ '(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)' ಹಸಿವು, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಸಾರ ಧರ್ಮವಿಲ್ಲದ್ದೆ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಚಿದಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಂತರತ್ವ ಇತ್ಯಾದಿ ಧರ್ಮಗಳು ಬಾರದೆ ಹೋಗುವವು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಾದಪರೋಕ್ಷಾತ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅನುವರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಹೋಳನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿರುವನು, ಶೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದ ತ್ವಂ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೂ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬುದು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ '(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)' ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಉತ್ತರವನ್ನೆ ಮುನಿಯೂ ಹೇಳಿರುವನು ||

ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದು --- ಕ್ಷುತ್‌ಪಿಪಾಸೆಗಳೆರಡುಳ್ಳದ್ದೂ, ಶೋಕಮೋಹಗಳೆರಡುಳ್ಳದ್ದೂ, ಜರಾಮೃತ್ಯುಗಳುಳ್ಳದ್ದೂ ಒಟ್ಟು ಮೂರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಆತ್ಮ ? ಹೇಳು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಆತ್ಮವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮವಾಗಲಾರದು. ಈ ಮೂರರಲ್ಲೂ ಸೇರದೆ ಇರುವವನೆ ಆತ್ಮನೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅನುಭವದಂತೆ ಕ್ಷುತ್‌ಪಿಪಾಸಾದಿಗಳು ಇರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಸಾಕ್ಷಿ ಚೇತನೇ ಆತ್ಮವೆಂದೂ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೂ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವರು, ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ತಿಳಿದರೆ ಯಾವನು ಕ್ಷುತ್‌ಜಪಾಸಾದಿ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಮೀರಿಯೂ ಅವುಗಳು ಇರುವುದಕ್ಕೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತಾನೆಯೋ, ಅವನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಯಾರು ತಾನೆ ಅಲ್ಲಗಳೆಯಬಲ್ಲರು ?

ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಶಂಕೆ ಮಾಡಿರುವನು ? ---

ಮೂಢರಿಗೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ ಒಬ್ಬನೆ ಆತ್ಮನೆಂಬುದು ಮುನಿಗೆ ಸಂಮತ, ಆದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಶೋಕ ಮೋಹಾದಿ ಆರು ಉರ್ಮಿಗಳೆ (ತೆರೆಗಳೆಂಬ) ಸಂಸಾರ ಧರ್ಮವನ್ನು ಮೀರಿರುವುದೂ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಬಂಧನವು ಈ ಒಬ್ಬ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಇರಬಲ್ಲದು ? ಸಮಾಧಾನ ಅವಿಚಾರದಿಂದ ಬಂಧನವೂ, ವಿಚಾರದಿಂದ ಅದನ್ನು ಮೀರಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದೂ ಸಹ ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿರುವ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು, ಹೇಗೆ ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಸರ್ಪರೂಪವು ಆ ವಿಚಾರದಿಂದಲೂ, ವಿಚಾರದಿಂದ ರಜ್ಜು ರೂಪವೂ ಸಹ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಇರಬಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಸಾರವೂ ಸಂಸಾರದ ಅಭಾವವೂ ಇರಬಲ್ಲವು. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ. ಹಸಿವು, ಬಾಯಾರಿಕೆ ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಧರ್ಮಗಳು ಶೋಕ, ಮೋಹಗಳು ಮನಸ್ಸಿನ ಧರ್ಮಗಳು. ಮುಪ್ಪು, ಸಾವುಗಳು ದೇಹದ ಧರ್ಮಗಳು. ಇವು ಎಂದಿಗೂ ಆತ್ಮನ ಧರ್ಮಗಳಾಗಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದರೂ ಆತ್ಮನ ಧರ್ಮವಾಗಿಲ್ಲ, ಇದನ್ನು ಹೇಗೆ ತೀರ್ಮಾನಿಸುವುದು ? ಆತ್ಮನಲ್ಲೇ ಇರುವಂತೆ ಅನುಭವವಿರುವಾಗ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದೆ ? ಎಂದರೆ. ಹೊರಗೆ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುವಾಗ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಸಂಚಾರವು (ಓಡಾಟವು) ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಆಯಾಸವಾಗುವುದು, ಅದರಿಂದ ಹಸಿವು, ಬಾಯಾರಿಕೆ ಈ ಎರಡೂ ಹುಟ್ಟುವವು, ಅದರಿಂದ ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರಾಣ ಧರ್ಮಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು, ಹಾಗೆಯೇ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಧನಕನಕಾದಿ ವಸ್ತುಗಳು ದೊರೆಯದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಿರಿಕಿರಿಯುಂಟಾಗುವುದು ಅದರಿಂದ ಶೋಕವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಹಾಗೂ ಭೋಗ ವಸ್ತುಗಳ ವ್ಯಾಮೋಹವು ಅದರಲ್ಲೇ ಉಂಟಾಗುವುದು, ಅದರಿಂದ ಶೋಕ ಮೋಹಗಳೆರಡೂ ಮನೋಧರ್ಮಗಳು.

ಹಾಗೆಯೇ ಜರೆ (ಮುಪ್ಪು) ಇದೂ ಮತ್ತು ಮರಣ ಇವು ಈ ದೇಹದ ಧರ್ಮವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುವವು. ಮೃತ್ಯು ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣವಿಯೋಗ, ಅವೆಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ನೀಲವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಲ್ಪಡುವಂತೆ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿವೆ, '(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಯವೆಂದರೆ ತನ್ನ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಿಸುವುದೆಂಬ ಲಯವೆಂಬ

ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಬಾರದು, ಇದು ಆತ್ಮಂತಿಕೆ ಲಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆ ಬಗೆಯ ಲಯವು ಸುಷುಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಳಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಕಿತ್‌ಪಿಪಾಸಾದಿಗಳ ಲಯವು, ಪುನಃ ಜಾಗೃತನಲ್ಲೂ, ಸೃಷ್ಟಿಯಾದಿ ಮೇಲೂ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವು, ಆತ್ಮಂತಿಕೆ ಲಯವೆಂದರೆ ಪುನಃ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳದೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿರುವುದು, ಅದು ಆತ್ಮತತ್ವಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಆಗುವುದು. ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ ಶೋಕ ಮೋಹಾದಿಗಳಿಗೂ ಕಾರಣವಾದ ಮೂಲಾಜ್ಞಾನದ ನಿವೃತ್ತಿಯು ಆದರೆ ಅದರ ಕಾರ್ಯವು ತಾನಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಕಾರಣಾಜ್ಞಾನದ ನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಯವೆಂದು ಮೋಕ್ಷಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವರು ಮತ್ತು ಹೇಳುವರು, ಅದರಿಂದ ಕ್ಷುತ್‌ಪಿಪಾಸೆಯುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣತತ್ವಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾದ ತಮಸ್ಸೇ ಅಜ್ಞಾನವೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕ್ಷುತ್‌ಪಿಪಾಸೆಗಳೆಂಬ ಪ್ರಾಣಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿದೆ. ಶೋಕಮೋಹಗಳೆಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ 'ಸಮಷ್ಟಿ ಬುದ್ಧಿತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ಸೂತ್ರಾತ್ಮನೆಂಬ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನನ್ನೂ ಜರಾಮೃತ್ಯು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಮಷ್ಟಿ ಸ್ಥೂಲದೇಹಾಭಿಮಾನಿ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತತ್ವತಃ ಮೀರಿದ ಆತ್ಮನು, ಅಂದರೆ ಆ ಅಜ್ಞಾನ, ಮತ್ತು ಸೂತ್ರಾತ್ಮ ವಿರಾಟ್ ಎಂಬುದನ್ನು ಮೀರಿದ ಆತ್ಮನು ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶನು ಮತ್ತು ಅಸಂಗನು, ಸರ್ವಸಂಗ ರಹಿತನು, ಇದನ್ನೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ ಸತ್ಯ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಹೇಗೆ ? ಹಿಮ ನೋಡ ಮುಂತಾದವು ಇದ್ದಾಗಲೂ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗಲೂ ಆಕಾಶವು ಶುದ್ಧವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಕಾರ್ಯಕಾರಣರೂಪವಾದ ವಸ್ತುವಿದ್ದಾಗಲೂ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗಲೂ ಆತ್ಮನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವಭಾವದವನೆ ಎಂದು ಕಹೋಲನಿಗೆ ಮುನಿಯು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು.

ಜ್ಞಾನ ಸಾಧನವಾದ ಸರ್ವಕರ್ಮ ಸಂನ್ಯಾಸ ನಿರೂಪಣೆ

ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಆ ಆತ್ಮಬೋಧೆಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಸರ್ವಕರ್ಮತ್ಯಾಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವರು, ಅದು ಹೇಗೆ ಸಾಧನ ? ಎಂದರೆ --- ತತ್ವಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟಿದವನಿಗೆ ಈ ತ್ಯಾಗವೆಂಬ ಸಂನ್ಯಾಸವೇ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ, ಅದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ಉದಯಿಸಲು ಅದು ಸಾಧನ ---

ಇಲ್ಲಿ --- 'ಏತಂ ತಮ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಎರಡು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮ ಆತ್ಮ ಇವುಗಳ ಏಕತ್ವವನ್ನು (ಏಕಾತ್ಮತೆಯನ್ನು) ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದೆ, ಯಾವುದು ಹಸಿವು ಬಾಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಸಂಸಾರ ಧರ್ಮವನ್ನು ಮೀರಿದೆಯೋ ಅದೆ ಆತ್ಮವೆಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಂಸಾರ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದು ಅನುಭವ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅನಂತರ ಏಷಣಾತ್ರಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಏಳುವರೆಂದರ್ಥ, ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ, ಮತ್ತು ಈ ಫಲದ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದೆ, ಅದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ವ್ಯುತ್ಪಾನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು, ಅದೇನೆಂದರೆ ಮೊದಲು 'ವಿ ದಿತ್ವಾ' ಎಂದು ಅನಂತ (ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದ ಫಲವಾಗಿರುವ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. '(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)' ಎಂದೂ ಮತ್ತೊಂದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ವಿವಿಧಿಷಾ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಗುವುದು, ವಿವಿಧಿಷಾ ಸಂನ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ

ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಮುಮುಕ್ಷುವು ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು (ವಾನಪ್ರಸ್ಥಾಶ್ರಮ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ) ಸಹ ತ್ಯಜಿಸುವುದೇ, ಇದೆ ಆಶ್ರಮ ಸಂನ್ಯಾಸವು. ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಎಂದು ಆತ್ಮವೆಂಬ ಲೋಕವನ್ನು ಬಯಸುವವರು ಸಂನ್ಯಾಸ ಮಾಡುವರೆಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವುದು, ಅಲ್ಲದೆ “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ನಾರಾಯಣ ಉಪನಿಷತ್ತೂ ಹೇಳಿರುವುದು, ಅದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ವತ್ ಸನ್ಯಾಸದಂತೆ ವಿವಿಧಾ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು.

‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ’ --- ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೇ ಸಂನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು, ಇವರು ಶುರಿಯಾಶ್ರಮ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ಆಶ್ರಮ ಚಿಹ್ನೆಯಾದ ದಂಡಧಾರಣಾದಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವರಾಗಿರುವವರು, ಅದರಿಂದ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿರುವರು, ವಸ್ತುತಃ ಹಾಗಿಲ್ಲ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿರುವ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾಫಲವಾದ ವಿದ್ವತ್ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಗಾರ್ಗೀ, ವಿದುರ ಎಂಬ ಈ ಸ್ತ್ರೀಶೂದ್ರರಿಗೂ ಭಗವತ್‌ಪಾದದರು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ದಂಡಧಾರಣಾದಿ ಚಿಹ್ನಧಾರಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಎಂದು (ಸೂ. - ಭಾಷ್ಯ (೩-೪-ಸೂ ೨೬-೨೭-೨೮). “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಎಂದು ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಮೂರುವರ್ಣದವರಿಗೂ ಈ ವಿದ್ಯಾಂಗ ಸನ್ಯಾಸವು ಉಂಟೆಂದು ವಾರ್ತಿಕಕಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುವರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ವರ್ಣತ್ರಯಕ್ಕೂ ಉಪಲಕ್ಷಣ (ಸಂಗ್ರಾಹಕ)ವೆಂದು ಸುರೇಶ್ವರರು (ವಾ -) ಪುತ್ರಸಂಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಪತ್ನೀ ಪರಿಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯ ಪುತ್ರೈಷಣಾ, ಕರ್ಮಸಾಧನವಾದ ದ್ರವ್ಯದ ಆಸೆಯ ವಿತ್ಯೈಷಣ, ದೇವಾದಿಲೋಕಗಳನ್ನು ಬಯಸುವುದು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾದರೂ ಇದು ಲೋಕೈಷಣ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಈ ಏಷಣಾತ್ರಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೊಂದು ಸಂಸಾರವೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ. “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” (ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಸತ್ಯಲೋಕ) ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನೂ ಅದರ ಫಲವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು, ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಏಷಣೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಬಿಡುವುದೇ ಇಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಾಂತವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದು.

‘ಭಿಕ್ಷಾಚರ್ಯಂ ಚರಂತಿ’ ಎಂದರೆ ಸಕಲಭೋಗ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ದೇಹ ಯಾತ್ರಾ ನಿರ್ವಾಹಕವಾದಭಿಕ್ಷು ಮಾತ್ರದಿಂದ ನೆಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ಅರ್ಥವು. ಸಮಸ್ತ ಬೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ ದೋಷದಿಶಿಯಾದ ಈ ಯತಿಯು ಯಾವ ಭೋಗ್ಯವನ್ನು ತಾನೆ ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವನು ?

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ ವೃತ್ತಾಂತ ಅಪರಿಗ್ರಹ ಎಂಬ ಎರಡೂ ಸಹ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಜ್ಞಾನದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸುವವು, ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ?

ಅಣುಂಡಾನಂದ ಸ್ವಭಾವದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವವನಿಗೆ ಕಾಮನೆಯಾಗಲಿ, ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತು ಪರಿಗ್ರಹಣವಾಗಲಿ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬರಬೇಕು ? ತನ್ನ ದುಃಖವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಲುವಾಗಿಯೂ ಭೋಗಸಾಧನಗಳನ್ನು ಇವರು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಸಿವು ಬಾಯಾರಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಲ್ಲದೆ ಶೋಕ ಮೋಹಗಳನ್ನು ದಾಟಿರುವ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಇವರಿಗೆ ದುಃಖವೆ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಜ್ಞಾನಿಯು ಕೃತಕೃತ್ಯ ಕೃತಾರ್ಥನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದಂಡಾದಿಗಳನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸದೆ ಇರಬಹುದು, ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮ ಮಾತ್ರವನ್ನೇ ಶರಣ ಹೊಂದಿದ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ದಂಡಧಾರಣಾದಿ ಸಂನ್ಯಾಸಚಿನ್ಮಯವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಅಷ್ಟೆ. ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಕಗಳೆರಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರಕ್ಕೂ ಎಡೆಯಿಲ್ಲ, ಕೇವಲ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಶೇಷವನ್ನು ಭೋಗದಿಂದ ಕಳೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವರ ದೇಹವು ನಿಂತು ವ್ಯವಹರಿಸುವುದು, ಅಷ್ಟೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಫಲವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಸಂನ್ಯಾಸವು ತತ್ತ್ವವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಆಗುವುದು || ವಿವಿಧವಾದ ಸಂನ್ಯಾಸವೆಂಬುದು ಅಪಾರ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪದ್ದು ಮೇಲ್ಮೇಲಿನ ಜ್ಞಾನ, ಅನುಭವವಾಗದೆ ಜ್ಞಾನ ಆಪಾತಜ್ಞಾನ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಮಾತ್ರ ಅನುಭವಾತ್ಮಕ ದೃಢವಾದ ನಿಶ್ಚಯ. ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ 'ವಿದಿತ್ವಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದ ಅನ್ವಯವಿಲ್ಲದೆಯೂ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು. ಕೇವಲ ವಿವಿಧವಾದ ಸಂನ್ಯಾಸ ಪರವಾಗಿಯೂ ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡುವುದುಂಟು --- ಜ್ಞಾನಿಯಂತೆ ಜಿಜ್ಞಾಸುವಿಗೆ ಈ ಸಂನ್ಯಾಸವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ 'ಭಿಕ್ಷಾಚರ್ಯಾಂ ಚರಂತಿ' ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಈ ಸಂನ್ಯಾಸ ವಿಧಿಯು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. "(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)" ಎಂದು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಉತ್ತಮ ಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಫಲ ಮತ್ತು ಸಾಧನ ಈ ಎರಡನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಭೇದ ದೋಷವೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಶಂಕಿಸಬಾರದು, ಅಪೂರ್ವವಾದ ಅರ್ಥವು ಸಿಗುವುದರಿಂದ ದೋಷವಿಲ್ಲ, ಒಬ್ಬರು ಯಜ್ಞೋಪವೀತ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವುದೆ ಮೊದಲಾದ ತ್ಯಾಗವಿರುವ ಈ ಪರಮಹಂಸ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ, "(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)" ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಅಲ್ಲದೆ "(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)" ಎಂಬ ಜಾಬಾಲ ಶ್ರುತಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ಸಂನ್ಯಾಸವು ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಮತವೆ ಆಗಿದೆ. ಯಾರು ರಾಗಾದಿದೋಷಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ಯಜ್ಞೋಪವೀತಾದಿಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥರಾಗಿರುವರೋ, ಅವರು ಗೃಹಸ್ಥ, ವಾನಪ್ರಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ರಾಗವನ್ನು ಪಕ್ಷಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿ. ಅಲ್ಲದೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕುರುಡ, ಕಿವುಡ, ಮುಂತಾದ ಅಂಗವಿಕಲರೂ ಇಷ್ಟು ಬಂದಂತೆ ಉತ್ತಮ ಜನ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಆಶ್ರಮಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿ, 'ಅವ್ರತೀ ವತೀವಾ' ಎಂಬ ಜಾಬಾಲಶ್ರುತಿಯು ವ್ರತಾದಿಗಳಿಲ್ಲದವರಿಗೂ ಈ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಕರುಣಿಸಿರುವುದು, ಸಂನ್ಯಾಸವೇ ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಎರಡತ್ ಸಂನ್ಯಾಸ, ವಿವಿಧವಾದ, ಸಂನ್ಯಾಸ ಆಶ್ರಮ ಸಂನ್ಯಾಸ ಎಂದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾದವನು ಸರ್ವಸಂನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಆತ್ಮಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇವನು ವಿದ್ವಾಂಸಸಂನ್ಯಾಸಿ, ಏಷಣಾತ್ರಯವನ್ನು ಸಂನಾಯಸಮಾಡಿ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಅಹೋರಾತ್ರಿ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವವನು, ವಿದಿದಿಷ್ಟು ಸಂನ್ಯಾಸಿ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ '(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)' ಎಂದಂತೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಸಂನ್ಯಾಸಿ

ಆಶ್ರಮಸಂನ್ಯಾಸಿ (ತ್ರಿಂದಧಾರಣ ಸಂನ್ಯಾಸಿ)

ಏಷಣಾತ್ರಯದ ಅರ್ಥ ಸಂಗ್ರಹ

ಕೆಲವರು ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾದಿಧ್ಯಾನವೆಂಬ ಲೋಕೈಷಣೆಯನ್ನು ತ್ಯಾಜ್ಯ ಮಾಡುವುದಲ್ಲ, ಅದೂ ಸಹ ಪುರುಷಾರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುವರು, ಇದು ಶ್ರದ್ಧಾಜಡರಿಗೆ ಒಪ್ಪುವುದಷ್ಟೆ, ಆದರೆ ಪ್ರಾಜ್ಞರು ಹೇಳುವುದು ಬೇರೆ. ಈ ಏಷಣೆಯು ಇತರ ಏಷಣೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿಯೆ ಇದೆ, ಈ ಏಷಣೆಯು ಆತ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧನವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಆ ಪುತ್ರೇಷಣಾದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಅದನ್ನು ಸೇರಿಸಿ “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿರುವುದು, ಅಲ್ಲದೆ ‘(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)’ ಎಂಬ ಗೀತಾಶಾಸ್ತ್ರದಂತೆ ಫಲವೂ ಏಷಣೆಯಾದ್ದರಿಂದ ತ್ಯಾಜ್ಯ, ಆದರೆ ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಾಧನಗಳು ತ್ಯಾಜ್ಯವಲ್ಲವೆಂಬುದಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿರುವವರ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಹೊವಗಲಾಡಿಸಲು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯಸಾಧನಗಳೆರಡನ್ನೇ ಏಷಣೆಗಳೆಂದು ಇವು ಎರಡು ಬಗೆಯ ತ್ಯಾಗಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಅಶುದ್ಧಚಿತ್ತರಿಗೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು, ಶುದ್ಧಚಿತ್ತನು ವಿವಿಧವೆಯು (ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ಇಚ್ಛೆಯು) ಹುಟ್ಟಿರುವಾಗ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

“(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಸಾರಾಂಶ

ಯಾವ ರಾಶಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು ಫಲವನ್ನು ಸಂನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರೋ ಅದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಾಭಿಲಾಷಿಯೂ ಸಹ ಫಲಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯವೆಂಬುವ ಶ್ರವಣವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು, ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಬಾಲ್ಯ, ಮೌನ ಇವುಗಳು ಶ್ರವಣ ಮನನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಸನಗಳು, ಅವುಗಳಿಂದ ಜಿಜ್ಞಾಸುವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗುವನು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪ, ಪಂಡಾ ಎಂಬುದು ಬುದ್ಧಿಯ ಹೆಸರು, ಯಾರಿಗೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಈ ಮೊದಲೆ ಆಗಿರುವುದೋ ಅವನ ಪಂಡಿತ, ಅವನ ಕರ್ಮ ಶ್ರವಣಕರ್ಮ, ಆಚಾರ್ಯರಿಂದ ವೇದ ಮೂಲಕ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ ನಿಃಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಬಾಲಕನ ವೃತ್ತಿಯಂತೆ ದಂಭದರ್ಪಗಳಿಲ್ಲದೆ ತಾನಿರಬೇಕು. ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ತತ್ವವನ್ನು ಮನನ ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಶ್ರವಣಾದಿಗಳ ಅರ್ಥ ನಿರೂಪಣೆ

ಶ್ರವಣವೆಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ, ಮನನವೆಂದರೆ ವೇದಾಂತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಸಂಭಾವಿತವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವುದು. ಅಸಂಭಾವನೆಯಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ದುರ್ಬಲವಾಗಲು ಏಷಣೆಗಳು ಪುನಃ ತಲೆದೋರುವವು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವಿವೇಕಿಯು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಬೇಕು, ಇದೇ ಬಾಲ್ಯವೆಂಬುದರ ಅರ್ಥ, ಆತ್ಮನು ಬಲಹೀನನಿಂದ ಪಡೆಯಲು ಅಶಕ್ಯನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿರುವುದು, ಸೂತ್ರಕಾರರು ಮಾತ್ರ ದಂಭದರ್ಪಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊರಪಡದಂತೆ ಇರುವುದೇ ಬಾಲ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು, “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” (ಸೂ) ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣದಿಂದ ಆತ್ಮತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದು,

ಮನನದಿಂದ ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಚ್ಛೇದಮಾಡಿ ಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿಯ ಶಾಂತಿಗಾಗಿ ಧ್ಯಾನ ಸಮಾಧಿಗಳಿಂದ ತತ್ವಚಿಂತನಪರನಾಗಬೇಕು, ಅವನೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುನಿಯೆಂದರ್ಥ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯುಂಟಾದಾಗ ಪರಮಾನಂದ ದೀಪವುಳ್ಳ ಬೆಳಗುವುದು ಆವಾಗಲೆ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು. ಈವರೆಗೆ ಭಾಷ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯಾದಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಯಿತು, ಮುಂದೆ ವರ್ತಿಕೋತ್ತರವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯಾದಿಗಳ ವಿವರಣೆ ----

ವಾರ್ತಿಕೋಕ್ತ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಬಾಲ್ಯ ಮೌನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಪದಾರ್ಥ ವಿವರಣೆ

ಪಾಂಡಿತ್ಯವೆಂದರೆ ತ್ವಂಪದಾರ್ಥರೋಧನೆ, ಅನಂತರ ತತ್ವದಾರ್ಥ ಶೋಧನೆಯ ಬಾಲ್ಯ, ಅನಂತರ ಮೌನವೆಂದರೆ ತ್ವಂಪದಾರ್ಥತತ್ವದಾರ್ಥಗಳ ಏಕೈಕವಿಷಯಕ್ಕೆ ಇರುವ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ ಅನಂತರ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅಖಂಡಾರ್ಥ ಬೋಧನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಅನಂತರ ‘(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)’ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗುವನು, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಅಪರೋಕ್ಷವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವೆ ಆಗುವನು. ಈ ಬೆಯ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಬರುವ ಜನ್ಮವುಳ್ಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜನ್ಮವನ್ನು ಎತ್ತಿದ ಅಜ್ಞಾನಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವೆಂಬುದು ಗೌಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ||

‘ಸ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕೇನಸ್ಯಾತ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಎರಡರ್ಥಗಳು

‘ಸ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕೇನ’ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಕಿಂ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ ಅಥವಾ ಆಕ್ಷೇಪಾರ್ಥಕ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎಂಬುವಾಗಲೂ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳಿವೆ -- ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದುದು ಯಾವುದು ? ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯ ಲಕ್ಷಣವೇನು ? ಏಷಣಾತ್ಯಾಗ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಉಪಾಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇರೆ ಸಾಧನವು ಯಾವುದು ? ಎಂದು ಮೊದಲಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಅದಕ್ಕೆ ‘ಯೇನಸ್ಯಾತ್’ ಇತ್ಯದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಯಾವ ಯಾವ ಸಾಧನದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗುವನೋ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಧನದಿಂದ ಇಂತಹ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗುವನು. ವಿರಾಟ್ ಪುರುಷ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ವರೂಪಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಆಗಿರಲು ಉಪಾಸನೆಯಿಂದಲೂ ಮಹತ್ತಾದ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ವರಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವು ಲಭಿಸುವುದು; ಫಲವು ಇಷ್ಟೆ, ಪ್ರಯಾಸ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ‘ಯೇನಸ್ಯಾತ್ ತ್ರೇನೇದ್ಯಕ್’ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವುದು. ಅಂದರೆ ಶ್ರವಣಾದಿ ಸಾಧನದಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇರೆ ತಪಸ್ಸು ಮುಂತಾದ ಕಷ್ಟಕರ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಏನೊಂದೂ ಲಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಅತಿಮೂರ್ಖಭವಾದ ಈ ಶ್ರವಣಾದಿ ಸಾಧನವನ್ನೇ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು. ಆಕ್ಷೇಪಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ‘ಕೇನಸ್ಯಾತ್ ? ನಕೇನಾಪಿ’ ಎಂದು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಬೇಕು - ಕರ್ಮದಿಂದಲೂ ಪ್ರಜಾಸಂತತಿಯಿಂದಲೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ‘(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರವಣಾದಿಸಾಧನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯಾವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಬಗೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ, “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)” ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೊದಲನೆ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥದ ಉತ್ತರ ಮುಗಿಯಿತು.

ಈ ಮೇಲಿನ ಮಂತ್ರದ ಸಾರಾಂಶ --- ವಿದ್ವಾನ್ ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವನ ಲಕ್ಷಣವೇನೆಂದರೆ - ಯಾವ ಸಾಧನವನ್ನು ಶಂಕಿಸಿದರೋ, ಆ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗುವನು ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನವನು ಆಗಲಾರನು. ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಸಾಧನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಧನವನ್ನು ಏಕೆ ? ಶಂಕಿಸುವುದು ? ಅನವಶ್ಯವೆ ಸರಿ. ಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಡಿದಾಗ ಯಾವುದರಿಂದ ಪರಮಹಂಸನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆಯೋ ಅದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಅದು ಯಾವ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ - ಗೀತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞನ ಲಕ್ಷಣ, ಮತ್ತು ಹನ್ನೆರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತನಾದ (ಗುಣಾತೀತನ) ಲಕ್ಷಣ, ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಗುಣಾತೀತನ ಲಕ್ಷಣ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಯಾವ ಜ್ಞಾನಿ ಪರಮಹಂಸನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವೋ ಅದೇ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರ್ಥವು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಏಷಣಾಪ್ರಯ ಸಂನ್ಯಾಸ ಮಡಿದ್ದ ಪರಮಹಂಸನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವೋ, ಅದೆ ಇವನ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗೆ ಲಕ್ಷಣವೆಲ್ಲಿಂದ ? ಲಕ್ಷಣವೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದು --- ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗೆ ನಿಯತವಾದ ಲಕ್ಷಣವು ಯಾವುದೊಂದೂ ಇಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆ ರಾಗವುಳ್ಳನು, ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವಿರಕ್ತ, ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕೋಪಿ, ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶಾಂತ, ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಗಳು ನಾನಾ ಬಗೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತೋರಿಬರುವನು, ಇದರಿಂದ ಲಕ್ಷಣವು ನಿಯತವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ದೇಹಂದ್ರಿಯ ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳ ಧರ್ಮವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮೀರಿತ ಜ್ಞಾನಿಯು ಅವುಗಳ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ ? ಅಲ್ಲದೆ ಸಮಸ್ತ ಸಂಸಾರವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ (ಅಜ್ಞಾನಿಗೂ) ಈ ಲಕ್ಷಣವಾದೀತು ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಲಕ್ಷಣವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು, ಮತ್ತು ಈ ಮೇಲಿನ ಲಕ್ಷಣವು ಶ್ರದ್ಧಾ ಜಡರಿಗೆ ಶೋಭಿಸುವ ಲಕ್ಷಣವಾದೀತು, ವಿವೇಕಿಗಳ ಮುಂದೆ ಒಪ್ಪುವ ಲಕ್ಷಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಸಮಾಧಾನ --- ವೇದ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಜ್ಞಾನಿಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಸರಿಯಾದದ್ದು, ವೇದ್ಯವಸ್ತು - ಭಾವ ಅಭಾವ ಈ ಎರಡನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕುವ ಬ್ರಹ್ಮವೆ, ಅದರಿಂದ ಯಾವ ವೇದ್ಯವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗುವನೋ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆ ಜ್ಞಾನಿಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದೋ ಜ್ಞಾನಿಯೂ ಅದರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವನೆಂದು ಅದರಿಂದಲೇ ಅವನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲನು, ಅದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವೇ ಅವನ ಲಕ್ಷಣ, ಅಜ್ಞಾನವು ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವುದು.

‘ಅತೋಽನ್ಯಥಾರ್ತಮ್’ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವರ್ಣನೆ

ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೂ ಬ್ರಹ್ಮವೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮತ್ವೈಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ, ಮತ್ತು ಅದರ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಧನ, ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಿಯ ಲಕ್ಷಣ ಮೂರನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಈ ಮೂರಕ್ಕೂ ಬೇರೆಯಾದದ್ದು ಆರ್ತ ವಿನಾಶಿಯೆಂದರ್ಥ, ಬ್ರಹ್ಮತ್ವೈಕ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾದದ್ದು

ವಿನಾಶಿ, ವಿದ್ಯಾಸಾಧನವಾದ ಏಷಣಾತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಏಷಣೆಗಳೂ ನಶ್ವರ, ಜ್ಞಾನಿಯ ಲಕ್ಷಣವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದದ್ದು (ಬೇರೆ ಲಕ್ಷಣವೂ) ನಶ್ವರವೆಂದು ಅರ್ಥವು.

ಸಂಪ್ರದಾಯಜ್ಞರು ಹೇಳುವ ಲಕ್ಷಣಗಳ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮೀರಿದವನ ಲಕ್ಷಣ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ ||

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೂರನೆ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಐದನೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ವಾರ್ತಿಕ ಸಾರಾಂಶವು ಮುಗಿದಿದೆ

ವಾರ್ತಿಕ ಸಾರಾಂಶ

ಮೂರನೆ ಅಧ್ಯಾಯದ ಆರನೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ

|| ಶ್ರೀದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಯೇ ನಮಃ ||

ಈ ಆರನೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಿಣಾಮವೆಲ್ಲವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವುದು, ಸರ್ವ ನಿರ್ಣಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸರ್ವಾಂತರತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ - ಗಾರ್ಗಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಮುನಿಯ ಉತ್ತರವನ್ನು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ಧರಿಸಿದೆ. ಶ್ರುತಿ:- (ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) || (೩-೬) ಇದರ ಸಾರಾಂಶ - ಇಲ್ಲಿ ಗಾರ್ಗಿಯು ಯಾವ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವು (ಹುಟ್ಟಿದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆಯೋ, ಅದೆಲ್ಲವೂ ಕಾರಣದಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ ಅಂದರೆ ಒಳಗೆ ಹೊರಗೆ ಕಾರಣದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ - ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಕಾರಣದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿರುವಳು. ಉದಾ:- ಪೃಥ್ವಿಯ ತತ್ತ್ವ ಕಠಿನ, ಎಲ್ಲವೂ ದ್ರವವಾದ ಜಲದಲ್ಲಿ ಓತಪ್ರೋತವಾಗಿದೆ. ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮೊಸರು ದ್ರವವಾದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಓತಪ್ರೋತವಾಗಿದೆ. ಆ ಮೊಸರೂ ಹಾಲೂ ಎರಡೂ ಜಲದಲ್ಲಿ ಓತಪ್ರೋತವಾಗಿವೆ, ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘತಂತುಗಳೂ ಅಡ್ಡನೂಲುಗಳೂ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿವೆಯೆಂದರ್ಥ, ಅದರಂತೆ ಪೃಥ್ವಿಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಲವು ಓತಪ್ರೋತವಾಗಿದೆ. ಅದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನೀರಿನ ಪಸೆಯಿಲ್ಲದೆ ಒಣಗಿದ ಹಿಟ್ಟಿನ ಮುಷ್ಟಿಯು ಒಡೆದು ಉದುರಿಹೋಗುವಂತೆ ಈ ಪೃಥ್ವಿಯು ಒಡೆದುಹೋಗುವುದು, ಅಥವಾ ಓತಪ್ರೋತವೆಂದರೆ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಮೂಲಕಾರಣವು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದೆಂದರ್ಥ, ಪೃಥ್ವಿಗೆ ಜಲವೂ ಕಾರಣವೆಂದಂತೆ ಜಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ತೇಜಸ್ಸು, ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಕಾರಣ ವಾಯು, ಆಶ್ರಯ. ಇದನ್ನು ತೈತ್ತರೀಯ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದು, ವಾಯುವಿಗೆ ಆಕಾಶ ಮೂಲಕಾರಣ, ಆಶ್ರಯ, ಪೃಥ್ವಿವ್ಯಾಪಿ ಆಕಾಶಾಂತವದ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಗೂ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯೂ ವ್ಯಾಪಕತೆಯೂ ಕಂಡಿವೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ನಮ್ಮ ದೇಹ ಮೊದಲಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪರ್ಯಂತರವಿರುವವೆಲ್ಲವೂ ಈ ದೇಹಗಳೂ ಭೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಲೋಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿವೆ, ಹೇಗೆ ಕಬ್ಬಿನ ಹಾಲಿನಿಂದ ಉತ್ತರೋತ್ತರಪಾಕದ

ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಬೆಲ್ಲ, ಸಕ್ಕರೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಆಗುವವೂ ಹಾಗೆಯೇ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು. ಮನುಷ್ಯ, ಗಂಧರ್ವ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರ, ದೇವತೆಗಳು, ಇಂದ್ರ, ವಿರಾಟರುಷ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಈ ಎಲ್ಲವೂ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಪರಿಣಾಮಗಳೇ. ಆಯಾಯ ದೇಹವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಆಯಾಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವು. ಸ್ಥೂಲದಶೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮದಶೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಇದ್ದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪಂಚೀಕರಣವಾಗಿದ್ದ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುವುದು || ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ --- (ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಶರೀರ ಪರಿಣಾಮಗೊಳಿಸುವ ಅವಸ್ಥೆ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಥೂಲ. ಆ ಅವಸ್ಥೆಯು ಗಂಧರ್ವ ಶರೀರೋತ್ಪಾದಕವಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳ ದಶೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೆ ಆದಿತ್ಯ ಶರೀರೋತ್ಪಾದಕವಾದ ಪಂಚಭೂತದಶೆಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗುವುದು ಇದೇ ರೀತಿ ಚಂದ್ರಾದಿದೇವತಾ ಶರೀರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಊಹಿಸಬೇಕು. ಇಂದ್ರ ಶರೀರೋತ್ಪಾದಕವಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳದಶೆಯು ಪ್ರಜಾಪತಿ ಶರೀರೋತ್ಪಾದಕವಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳ ದಶೆಯಲ್ಲೂ ಈ ದಶೆಯೂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವೆಂಬುವ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಶರೀರೋತ್ಪಾದಕವಾದ ಭೂತದಶೆಯಲ್ಲೂ ಪಂಚೀಕೃತವಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಸ್ಥೆಯೆ ಇದರಲ್ಲಿರುವುದು.) ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ತರ್ಕದಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದು, ಇಲ್ಲಿಂದ ಆಚೆಗೆ ತರ್ಕದಿಲ್ಲದ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಗೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದದ್ದು ಆ ಪಂಚೀಕೃತ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಸೂತ್ರಾತ್ಮ ಕಾರಣವನ್ನು ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭವೆಂಬುದು, ಇದನ್ನು ಆಗಮದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು ‘(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)’ ಅದರಿಂದಲೇ ತಾರ್ಕಿಕರು ಸೂತ್ರ, ಅಂತರ್ಯಾಮಿ, ಅಕ್ಷರ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ತರ್ಕವು ತರ್ಕಭಾಸವಾಗುವುದು, ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ - ಹೇತು, ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳೆರಡೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು. ಅದರಿಂದಲೇ ಮುನಿಯು ತರ್ಕದಿಂದ ತಿಳಿಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತರ್ಕ ಮಾಡಿದ ಗಾರ್ಗಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಿತಿಮೀರಿದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ನಿನ್ನ ತಲೆಯು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳದಿರಲಿ ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿದರು. “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)” ಎಂದು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಗಾರ್ಗಿಯು ಸುಮ್ಮನಾದಳು ||

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆರನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವು ಮುಗಿಯಿತು

ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಏಳನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ

ವಾರ್ತಿಕ ಸಾರಾಂಶ

ಈ ಏಳನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ತರ್ಕವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಆಗಮದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುವ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಕಾರಣವಾದ ಸೂತ್ರಾತ್ಮವನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವುದು, ಸೂತ್ರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಳನ್ನು ಗಂಧರ್ವನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ತಿಳಿದು ತರ್ಕದಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟು ಕಥೆಯನ್ನು ಭುಜ್ಯವನಂತೆ ಹೇಳಿ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ --- “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ)”.

ಉದ್ಘಾಟಕ ಆರುಣಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

ದಾರಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಮರದ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಮನುಷ್ಯನು ಹೇಗೆ ಕುಣಿಸುವನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಸೂತ್ರನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ನಿಯಮನರೂಡಿ ನೆಡೆಯಿಸುವನು. ಅದರಿಂದ ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಸೇರಿಕೊಂಡೇ ಇರುವರು. ಆ ಎರಡು ತತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲನು, ಅದರಿಂದ ಆ ಎರಡನ್ನೂ ಅವಶ್ಯ ನಾವು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದದೆಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಸೂತ್ರಾತ್ಮನ ನಿರೂಪಣೆ

ಮುನಿಯ ಉತ್ತರ - ' (ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಸಾರಾಂಶ - ಭುಜ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಭುಜ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಮಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಷ್ಟಿರೂಪವಾದ ಲಿಂಗಶರೀರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಆತ್ಮನೇ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಿತು, ಆ ಆತ್ಮನ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯದಿಂದ ವಾಯುವೆಂದೂ ಸೂತ್ರ ಎಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು, ಈತನಿಂದಲೇ ಈ ಜಗತ್ತು ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ, ಸೂತ್ರಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಧರಿಸಿರುವನು ? ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ. ಬ್ರಹ್ಮನೆ ಮೊದಲಾಗಿ ಸ್ತಂಬ (ಸಣ್ಣ ಕ್ರಿಮಿ) ಪರ್ಯಂತರ ಇರುವ ಜೀವರಿಂದ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವು ವಾಯುರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಾಮಗೊಂಡಿರುವುದು. ಇದು ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿ ಕಾರಣಾತ್ಮನೆನಿಸಿದ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಕೃತರೂಪದಿಂದ ಇದ್ದು ಪುನಃ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು, ಈ ಸಮಷ್ಟಿ ವ್ಯಷ್ಟಿರೂಪನಾದ ಲಿಂಗಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಾಸನೆಗಳು ನೆಲೆಸಿರುವವು. ವಾಯುರೂಪವಾದ ಲಿಂಗಶರೀರವು ಹದಿನೇಳು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಮುದಾಯ (ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳು (೫) ರಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ೫. ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ೫. ಪ್ರಾಣಾಪಾನಾದಿವ್ಯಾದಾರವುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣವಾಯು. ೧. ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಅಂತಃಕರಣ, ೧. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ೧೭) ಈ ವಾಯುವಿನಿಂದ ದೇಹವು ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಬದುಕಿರುವುದು, ಈ ಯುವಿನ ಸಂಪರ್ಕವು ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಡಿದುಬಿದ್ದಾಗ ಅಂಗಾಂಗಗಳು ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ಕಾಷ್ಠದಂತಾಗುವವು ದೇಹವು ಕೇವಲ ಶವವಾಗಿ ಬಿಡುವುದು ಅದರಿಂದ ಈ ವಾಯುವೇ ಅನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕಗಳಿಂದ ಈ ದೇಹವನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದುಂಬುದು ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾದುದು, ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನ ಧರಿಸುವ ಸೂತ್ರವು ಪಂಚೀಕರಣವಾಗದ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಕಾರ್ಯ, ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭೂತಗಳು ಒತ್ತಪೋತವಾಗಿವೆ, ಈ ಸೂತ್ರಾತ್ಮನಿಗೂ ನಿಯಾಮಕ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಈ ಎರಡೂ ಆಗಮ ಮಾತ್ರವೇದ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಈಶ್ವರ ಎಂಬುವ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯ ಸ್ವರೂಪ ವರ್ಣನೆ

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸೂತ್ರಾತ್ಮನಿಗೂ ಒಳತತ್ವವಾದುದು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಭಾವ ಪರಂಪರೆಯು ಈ ಈಶ್ವರ ಅಥವಾ

ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಲ್ಲುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣ ಯಾವುದೆಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯೆ ಇಲ್ಲ.

‘(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ’... ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಯಾವುದು ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪೃಥಿವಿಗೂ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದೋ ಯಾವುದನ್ನು ಪೃಥಿವೀದೇವಿಯೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಪೃಥಿವಿಯ ಶರೀರವಾಗಿದೆಯೋ, ಯಾವ ತತ್ತ್ವವೇ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ಒಳಗೆ ಇದ್ದು ನಿಯತಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸುವುದೋ ಈ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯ ನಿನಗೂ ಆತ್ಮ, ಮತ್ತು ಅಮೃತಸ್ವರೂಪನು, ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಪೃಥಿವ್ಯಾಂತ್ರಿಷ್ಠನ್’ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಸ್ವಭಾವವಾದವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದಿದೆ, ಆ ವಾದವೇನೆಂದರೆ ಲೋಕವನ್ನು ಪೃಥಿವಿಯು ತಾನಾಗಿ ಹೊತ್ತಿರುವುದು, ಅದರಿಂದ ತನಗೆ ತಾನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಬೇರೆ ಬಂದಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ಸ್ವಭಾವವಾದ. ಅದರ ನಿರಾಕರಣೆ ಹೀಗಿದೆ. ಈ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವನು, ಭೂಮಿಗೆ ಅಂಕರವಾದದ್ದು ಪರ್ವತಾದಿಗಳೂ ಅಲ್ಲ, ಅವೆಲ್ಲವೂ ಭೂಮಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಪರ್ವತಾದಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಭೂಮಿಗೂ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಚೇತನವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ, ಭೂದೇವತೆಯೂ ಅಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ? ಭೂ ದೇವಿಯೂ ಈ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ಅರಿತಿಲ್ಲ, ಶರೀರವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಸಾಧನವಾದ ಹಸ್ತಪಾದಾದಿಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ ಈತನು ಹೇಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗುವುದೆಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ, ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಬೇರೆ ದೇಹವಿಲ್ಲವಾದರೂ ಪೃಥಿವಿ ದೇವತೆಗೆ ಯಾವ ಪೃಥಿವಿಯ ಶರೀರವೋ, ಅದೇ ಪೃಥಿವಿಯು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಶರೀರವು ಪೃಥಿವಿ ದೇವತೆಗೆ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರವು ತನ್ನ ಕರ್ಮದಿಂದ ಬಂದದ್ದು, ಅದೇ ದೇಹವು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ತನ್ನ ಅಧೀನವಾದ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಪಾದಿತವಾದದ್ದು ಈ ಒಂದು ಪೃಥಿವೀದೇಹದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಾಂಕರ್ಯವಿಲ್ಲ, ಈಶ್ವರನೇ ನಿಯಾಮಕ ನಿಯಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಾಂಕರ್ಯ ಶಂಕೆಗೆ ಎಡೆಯಿಲ್ಲ, ಹೊರಗಿರುವ ಭೂದೇವತೆಯನ್ನು ಒಳಗೆ ಇರುವ ಈಶ್ವರನು ನಿಯಮಿಸುವನು. ಹೊರಗಿರುವುದು ಯಾವುದೆಂದರೆ - ಕಾರ್ಯವಾದ (ಹುಟ್ಟಿದ) ಉಪಾಧಿಯುಳ್ಳ ಚೇತನವೇ ಹೊರಗಿರುವ ದೇವತೆ, ಕಾರಣೋಪಾಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚೇತನವೇ ಅಂತರವಾದ ಈಶ್ವರ, ಉಪಾಧಿ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಚೇತನಭೇದವು, ವಸ್ತುತಃ ಭೇದವೇ ಇಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ನನಗೂ ನಿನಗೂ ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಅವನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಯಾನಿ ಆತ್ಮನಾಗಿರುವನು ಅಮೃತನಾದ್ದರಿಂದ, ಆತ್ಮನಾಗಿದ್ದರೂ ನಿಜವಾಗಿ ಜೀವತ್ವವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಈ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೆ ಸರ್ವಾತ್ಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಅನೇಕ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುವನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾಗಿಯೂ ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ನನೂ ಆಗಿ ಸರ್ವನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವವನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಉಪಾಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ನಿರುಪಾಧಿಕನಾದ ಪರವಸ್ತುವನ್ನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ಚಿದಾಭಾವದಿಂದ (ಚಿತ್ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಿಂದ) ಕೂಡಿರುವ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನವು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ನಿಯಮಿಸುವುವುದು. ಈ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯುಕ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿಯಾಮಕನಾಗುವನು, ಸ್ವತಃ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಘುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ? ಪರಮಾತ್ಮ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬುದು ಯಾವಾಗಲೂ

ನಿಷ್ಠೆಯ, ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯವಾದುದು “(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ” ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿದೆ, ಆದುದರಿಂದ ಚಿದಾಭಾಸಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯಿಂದಲೇ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿಯೂ ಸರ್ವಜ್ಞ, ಸರ್ವಶಕ್ತ, ಸರ್ವಭೋಕ್ತ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿ, ಧ್ರುವ, ಜಗತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯ ಕಾರಣನಾದ ಮಹೇಶ್ವರನಾಗುವನು, ನಾರಾಯಣ ಮಂತ್ರವೂ ಈ ಈಶ್ವರನನ್ನೇ ಹೇಳುವುದು. ಈತನೇ ಶಿವಪಂಚಾಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಶಿವನೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು, ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭೋಪಾಸಕರು ಈತನನ್ನೇ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ವೇದವ್ಯಾಸರು ಆಯಾಯ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು, ಶಿವ, ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಮಗಳಿಂದ ಆಯಾಯ ಆಕಾರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ಬೋಧಿಸಿರುವರು, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಈಶ್ವರನು ನಾನಾ ನಾಮರೂಪ ಉಪಾಧಿಗಳ ಭೇದದಿಂದ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾದ ಉಪಾಸನಾ ಮೂರ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ಬೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಈಶ್ವರನು ವಸ್ತುತಃ ಒಬ್ಬನೆ ಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಾರ್ತಿಕಸಾರ

ಪೃಥಿವಿದೇವತೆ ಜಲದೇವತೆ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ಏಕಕ್ಕಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ‘(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಕಾರಣವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ದರ್ಶನ, ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ಅರಿಯಲಿಲ್ಲ, ದ್ರಷ್ಟ, ದರ್ಶನ, ದೃಶ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ಈಶ್ವರನನ್ನು ದರ್ಶನಾದಿ ವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಶಕ್ಯವಲ್ಲ, ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಅದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳೂ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ, ಅದೃಷ್ಟ, ಅಶ್ರುತ ಎಂದರೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನವು ಆದೀತು, ಆದರೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಹಾಗಿಲ್ಲ, ಈತನು ನಿತ್ಯಚೈತನ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವ ದ್ರಷ್ಟ, ಶ್ರೋತ, ಮಂತ್ರ, ವಿಜ್ಞಾತ ಎಂದಿನಿಸಿರುವನು, ಇವನು ಜಡನಲ್ಲ, ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಲೋಪವಾಗದ ಚೈತನ್ಯ ಸ್ವಭಾವದವನಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ವಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು ||

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿಯಮ್ಯನಾದ ಜೀವನು ದ್ರಷ್ಟ ಚೇತನವಾಗಿ ಕಂಡಿರುವನು, ಹಾಗೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ ದ್ರಷ್ಟನಾಗಿದ್ದರೆ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎರಡು ದ್ರಷ್ಟಗಳು (ಆತ್ಮರಿಬ್ಬರು) ತೋರಬೇಕಾದೀತೆಂದು ಶಂಕೆಯು ಹುಟ್ಟಿದಲ್ಲಿ ಈ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು (ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ/ಮಂತ್ರ) ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ದ್ರಷ್ಟಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿರುವುದು. ದ್ರಷ್ಟವಿಗೇ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭೇದಜ್ಞಾನವು ಹೇಗೆ ? ಬಂದಿತೆಂದು ಕೇಳಿದರೆ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಈ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನೇ ಜೀವರೂಪವಾಗಿ ಮೂಢರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗೆ ಸರ್ವ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಸೂರ್ಯನೇ ಇದ್ದರೂ ಪಾಮರರು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಸನ್ನಡೆ ಎದುರಾಗಿಯೇ ಈತನು ಇರುವನೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ನಿಯಾಮಕನನ್ನು ಜೀವನೆಂದೇ ಭಾವಿಸುವರು. ತನ್ನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ

ಉದಯಿಸಿದ ಬುದ್ಧಿಭೇದದಿಂದ ಹಾಗೆ ಕಾಣುವನು, ನಿಜವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ತೋರುವವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಜೀವಾತ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು. ಬುದ್ಧಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿವಿನಾಶಗಳನ್ನು ಕಾಣುವ ಸಾಕ್ಷಿಯು ನಿಯಾಮಕನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು, ಅವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಾತ್ಮ, ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದಲೆ ತಿಳಿದುಬರುವವೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದದ್ದು ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದ ಅನಿಶ್ಚಿತವಾದ ತರ್ಕದಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದಷ್ಟೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೂರನೆ ಅಧ್ಯಾಯದ ಏಳನೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ವಾರ್ತಿಕ ಸಾರಾಂಶವು ಮುಗಿದಿದೆ.